

УДК 94(477.82)«1919/1939»

Галина Малеончук

Світське життя Луцька в період його перебування в складі Другої Речі Посполитої

У статті схарактеризовано світське життя лучан у 1919–1939 рр. Автор на основі архівних матеріалів проаналізував діяльність громадських організацій та органів державної влади у сфері забезпечення умов для відпочинку й культурного розвитку мешканців міста.

Ключові слова: Луцьк, відпочинок, громадські заходи, клуб, кав'ярня.

Малеончук Г. Светская жизнь Луцка в период его пребывания в составе Второй Речи Посполитой. В статье освещена светская жизнь города в данный период. Свободное время жители города проводили в организованных общественных клубах, которые предоставляли широкий спектр услуг различным национальным группам населения. Среди них – «Огніско», «Клуб чешский», «Родной дом», «Jugend ferlag». Культурное развитие во время отдыха обеспечивалось посещением музея, библиотек и салонов для чтения, театров и кино. Наиболее распространенными общественными мероприятиями в данный период были разного рода вечера, что часто носили благотворительный характер. Они устраивались общественными организациями и органами власти. Ежедневный отдых жителя Луцка в 1919–1939 гг. мог включать посещение кафе, ресторанов, что предлагали собственную развлекательную программу, прогулки по городскому парку. Ежегодно в программу культурного отдыха жителей Луцка входили праздники, посвященные светским и религиозным событиям.

Ключевые слова: Луцк, отдых, общественные мероприятия, клуб, кафе.

Maleonchuk G. High Society Life of Lutsk During Its Stay in the Second Polish Republic. The article highlights the high social life of the city in this period. Free time city residents spent in organized social clubs that provide a wide range of services to different national groups of people. Among them are – «Ohnisko», «Czech Club», «The Home», «Jugend ferlag». Cultural development while resting was ensured visiting museums, libraries and reading rooms, theaters and movies. The most popular social events in this period were various kinds of evenings which often were a charitable nature. They were organized by public societies and governments. The daily rest of inhabitant of Lutsk in 1919–1939 could include a visit cafes and restaurants, walking in city park. Each year, the program of cultural activities consisted with secular and religious events.

Key words: Lutck, recreation, social events, club, coffee shop.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній історичній науці активно розвивається такий напрям досліджень, як історична урбаністика. Вивчення Луцька 1919–1939 рр. дасть змогу сформулювати уявлення про міську культуру міжвоєнного періоду. Один із недостатньо вивчених напрямів історії цього періоду – світське життя лучан.

Мета статті – дослідити світське життя Луцька в період його перебування в складі Другої Речі Посполитої. Мета цієї розвідки зумовила такі **завдання**: проаналізувати діяльність громадських товариств та органів державної влади в забезпеченні умов для відпочинку мешканців міста; охарактеризувати види культурного відпочинку в Луцьку в міжвоєнний період.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Тема цього дослідження недостатньо висвітлена в науковій літературі. Про окремі аспекти теми йдеться в роботах В. Меджецького [15], Н. Кінд-Войтюк [4].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У міжвоєнний період (1919–1939 рр.). Луцьк ухорив до складу Другої Речі Посполитої. Місто стало воєводським адміністративним центром, у ньому зосереджувалося політичне, громадське, культурне, світське життя Волині. Вільний час лучани в 1920–1930-х рр. проводили в читальнях, клубах, ресторанах, кав'ярнях, відвідували різні заходи, які організовували громадські товариства й органи влади.

Міські клуби з проведення вільного часу організовували різні за національністю групи населення. Одним із перших був створений польський клуб «Огніско», що мав за мету надання умов приємного й цікавого проведення вільного часу його членами та представниками їх родин. Для цього клуб улаштував маскаради, танцювальні, музичні, літературні й родинні вечори, сніданки, обіди, вечери, раути, дитячі вечори та забави, драматичні вистави, ігри в карти, доміно, шахи, більярд. Гостям пропонували газети, журнали, книги, запрошували гостей для читання лекцій [1, арк. 92–100].

19 лютого 1922 р. в приміщенні польського клубу «Огніско» відбулося зібрання дискусійного товариства. У присутності близько 2000 осіб обговорювали тему «Завдання польської громадськості на Волині». Її у виступі висвітлював президент виконавчого комітету товариства К. Валігурський, тодішній директор бурси Польської шкільної матиці в Луцьку [13, с. 8]. Наступного місяця в «Огніску» обговорювали тему «Наша державна політика» [14, с. 10]. 3 1924 р. в ньому щочетверга відбувалися

дискусії на різні теми, серед яких, зокрема, «Сектантство на Волині» [21, с. 10], «8-годинний робочий день у світлі науки» [22, с. 9].

19 липня 1931 р. відбулось урочисте освячення Клубу працюючої інтелігенції. Його президентом став П. Пацієвський. До складу клубу входило 60 осіб [20, с. 7]. 1931 р. зал Клубу працюючої інтелігенції після ремонту був найбільшим у Луцьку. Там розміщувалися і ресторан, кабінет для товариських бесід, окрема кімната для жінок, читальня, кімната з більярдом і дві для гри в карти [15, с. 257].

У Луцьку з 1922 р. функціонував «Клуб чеський» (вул. Ягелонська, 16). Метою клубу було надання відвідувачам корисного відпочинку та підвищення їхнього культурноосвітнього рівня. Заклад згуртовував чеську громадськість міста завдяки організації читалень, товариських зібрань, лекцій, концертів, вистав, вечорів, кінематографічних показів і поїздок. До управління клубу входили Г. Лічка, К. Ректор, Ю. Албрехт, Ю. Гмунт. Заклад нараховував 15 членів-чехів [3, арк. 17].

У місті функціонував також єврейський клуб «Jugend ferlag», який розміщувався на алеї Болеслава Хороброго, 8. Його зібрання відбувалися щотижня [2, арк. 53].

11 травня 1927 р. відкрито в Луцьку український клуб «Рідна хата». У його приміщенні розміщувалися зала на 200 осіб, сцена, бібліотечна та дві рестораційні кімнати й кімната для дирекції. Цього дня в Луцьку зібралася разом уся луцька інтелігенція. Серед присутніх були редактори П. Певний («Українська нива»), Т. Загурський («Волинський погляд»), інженери П. Пилипчук, В. Галушка, С. Архипенко й інші представники української еліти міста: М. Маслов, А. Новицький, Шкляр, Степура, М. Левицький, О. Пилипчукова, Л. Ільницька, Н. Певна. Присутніми були й відомі в місті поляки: сенатор Тусковський, посол П. Волошиновський, бурмістр Луцька Галушинський, Луцький повітовий староста Сітауер-Бонкович і воевода Г. Юзевський. У день відкриття клубу на його сцені було поставлено п'єсу «Останній сніп» Л. Старицької-Черняхівської [5, с. 2]. З 10 квітня 1931 р. при клубі «Рідна хата» відкрито читальню газет українською, польською, російською, чеською мовами, яка працювала безкоштовно з 10-ї до 19-ї години [6, с. 1]. Клуб згуртував усю політичну еліту українців Волині. 9 травня 1931 р. тут відбулося засідання Українського парламентського представництва Волині під керівництвом П. Певного. Присутніми були такі послы та сенатори: П. Певний, М. Маслов, С. Скрипник, Е. Богуславський, І. Гловацький, М. Бура, В. Серафимович, М. Тележинський. Засідання мало за мету сформулювати пропозиції до Сейму та Сенату Польщі стосовно розвитку українського культурно-освітнього руху. Проголошено доповіді, які стосувалися українського питання в Польщі, польської конституції, політики, аграрної справи, самоуправління, кооперації, культури, освіти та церкви [17, с. 1].

У вільний час можна було відвідати бібліотеки, читальні, театр та кіно, музеї.

22 січня 1922 р. в залі Волинського воеводського управління відбулось зібрання міської громадськості, яка обговорила проблему створення бібліотеки в Луцьку. За його результатами створено комісію, яка мала обрати приміщення для розміщення бібліотеки та організувати збір книг. До цієї комісії ввійшли Я. Пшиборовська, Я. Лещинський, В. Лукашевич, Ф. Мілашевський, З. Морвіц, М. Пайдовський, Я. Урсин-Замараєв [12, с. 8–9]. Відкриття бібліотеки відбулося 26 листопада 1922 р. в приміщенні воеводського управління [7, с. 2]. Режим її роботи визначено 1 грудня цього ж року – з 16-ї до 18-ї години [8, с. 3]. 1923 р. її фонди поповнилися на 40 000 томів книг різними мовами як дарунок від львівського наукового товариства [11, с. 2]. Окрім Луцької міської, у місті функціонували бібліотеки, які створили різні громадські товариства [15, с. 236].

Волинський музей у Луцьку відкрито 28 червня 1929 р. У його приміщенні було шість залів (вул. Ягелонська, 91). Працював музей щоденно, з 10-ї до 14-ї та з 16-ї до 20-ї години. Вхід коштував злотий, для молоді, яка навчається та військових, – 50 грош. Спільна екскурсія коштувала по 20 грош з особи [19, с. 8]. Музей складався з природничого, археологічного, історико-мистецького, етнографічного відділів [4]. Окрім того, Товариство культури та охорони пам'яток організовувало різні екскурсії за межі міста та воеводства. Так, 1930 р. відбулась екскурсія до Кракова, Катовіце, Познані, яка тривала з 5 до 15 липня та коштувала 240 злотих [16].

Населення відвідувало театр, кінотеатр. Ціни в кінотеатрі міста в 1930-х рр. були стабільно високими, однак популярність цього виду мистецтва не зменшувалась. У найкращому кінотеатрі міста квиток коштував 2,50 злотого у ложі та 1,75 злотого для місць першого класу, 1,35 злотого – для другого. Для порівняння: за гарний обід (без алкоголю) в міському ресторані потрібно було заплатити 1–1,20 злотого. Уперше в Луцьку в січні 1929 р. демонструвався звуковий кінофільм «Skrzydła» («Крила»). 1939 р. в Луцьку функціонувало шість кінотеатрів [15, с. 230]. Кінотеатри при органах самоврядування та військових частинах пропонували для перегляду освітні чи фільми державного виробництва. Комерційні театри пропонували інший репертуар. Так, коли в міському театрі Луцька демонстрували фільм «Пан Тадеуш», то кінотеатр «Аполло» запрошував на «Молен Руш» Дю Понта [15, с. 231].

Упродовж року вся Польща відзначала пам'ятні дати. Це супроводжувалося численними заходами й у Луцьку. Серед них – день народження та день смерті маршалка Ю. Пілсудського, День конституції, дні моря, дні протиповітряної та протигазової оборони й ін. [15, с. 204–205].

Щороку проводили в Луцьку Тиждень Червоного Хреста, який супроводжували заходами безпосередньо на вулицях міста, у ресторанах, кав'ярнях театральними виставами та лотереєю в міському парку [11, с. 2].

У Луцьку часто проводили різні концерти, танці, забави, у багатьох випадках з благодійною метою. Такі заходи організовували різні товариства та влада. Благодійні концерти організовували працівники Волинського воєводського управління. Ці концерти включали танці, читання гуморесок, ігри в шаради та ребуси [9, с. 2].

29 квітня 1923 р. відкрито міський парк. Відкриття супроводжувалося грою оркестру, дохід від дійства було використано для міської пожежної служби [10, с. 2]. 15 червня 1924 р. в міському парку відбулася благодійна акція «Забава дитини», яку організувало Управління народної організації жінок. Зібрані кошти склали 158 000 000 марок, які було передано державній професійній школі для дівчат, щоб оплатити навчання учениць із незаможних родин [18, с. 11].

Найбільш популярною розвагою серед волинської інтелігенції були бали та прийоми. Їх цикл розпочинався новорічними святкуваннями, які влаштовували Народна організація жінок, Польська матиця шкільна та різні професійні товариства. Громадські організації запрошували на танцювальні вечори. Крім викупленого вхідного білета, можна було взяти участь у лотереях та забавах на різні суспільні цілі – від допомоги сиротам до підтримки протиповітряної оборони. Танцювальні розваги, організовані 2 лютого 1924 р. на користь Товариства публічної бібліотеки в Луцьку, що відбувались у великій залі воєводського управління, об'єднали еліту міського товариства. Однак на балу на користь державної гімназії було присутніх лише 14 осіб, у тому числі жодного представника самого закладу [15, с. 137]. Крім балів та прийомів, громадськість могла відпочивати в ресторанах. Тут вирувало нічне життя. Один із кореспондентів «Волинського погляду» 1924 р. писав про ресторан «Париж»: «Закликаємо владу, аби вона поклала кінець існуванню цієї нори, де між 1 та 10 числом місяця урядові працівники витрачають свій щомісячний заробіток. Розуміємо, що місто повинно мати подібне кабаре, яке могло хоча б створювати видимість пристойності, а не бути місцем розпусти та підтримки злочинців» [15, с. 138].

Щодня лучани могли проводити вільний час, прогулюючись у парку, відвідуючи магазини, кав'ярні, цукерні. Однією з найпопулярніших була цукерня Розаліні. У вересні 1930 р. в Луцьку відкрито нову польську цукерню та пекарню Я. Далешинської, яка була облаштована згідно з усіма вимогами та правилами гігієни і стала однією з найкращих у місті. У лютому 1938 р. газета «Волинь» інформувала, що в Луцьку створено кав'ярню «Мокка». Це був гостинний заклад із чудовим інтер'єром, гарною випічкою і музикою військового оркестру в дні танцювальних забав та музичних вечорів [15, с. 255]. Однак його наприкінці 1938 р. замінила цукерня «Патрія», власником якої був Л. Урбанович. Саме там уперше на Волині стали подавали різномовні газети разом із кавою [15, с. 256].

О. Черневич, один із працівників польського банку в Луцьку, згадував, що в Луцьку функціонувала популярна кнайпа «У Жигмунда»: «Вона займала перший та єдиний поверх будинку по Ягелонській, вхід до неї простягався мальованими та крутими сходами. Інтер'єр не був елегантним, але симпатичним. В меню були риба по-грецьки, по-єврейськи, фаршировані баклажани, якісь паприкові східні страви, в сезоні – раки, словом – асортимент пребагатий. Вечеря з горілкою, якщо звісно не перебрати міри, не виходила за рамки 10 злотих з особи. Грав там гурт пана Мамета «Маммет Джаз» [15, с. 257]. Він також зазначив 1937 р.: «Луцьк завмер в нерухомості, очікуючи на щось не окреслене, щоденно жив в об'їданні та пиятиці. Ніде, в жодному місті не бачив стільки товстих людей та стільки продовольчих магазинів. Практично кожен другий будинок по вул. Ягелонській розміщував в собі якусь кнайпу чи буфет...». Більшість власників ресторанів була євреями [15, с. 256].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, світське життя Луцька 1919–1939 рр. було доволі різноманітним. Громадські організації та органи влади багато робили для проведення міщанами вільного часу, організовували різні благодійні акції, концерти, танцювальні вечори, лотереї, бенкети. Окрім того, культурний відпочинок лучан забезпечували бібліотеки, театри й кіно, численні кав'ярні та ресторани, які пропонували різноманітні розважальні програми.

Національна, гендерна та вікова специфіка розвитку світського життя Луцька в 1919–1939 рр. потребує подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 46, оп. 9, спр. 22, 132 арк.

2. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 143, 64 арк.
3. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9а, спр. 417, 38 арк.
4. Кінд-Войтюк Н. Музейна політика Другої Речі Посполитої у Волинському воєводстві у 1920–1930-х роках / Н. Кінд-Войтюк // Волин. музей. вісн. – Вип. 2 / Упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. красн. музей ; каф. документознавства і музей. справи ВНУ ім. Лесі Українки / упоряд. А. Силуок, Є. Ковальчук. – Луцьк : МП «Пульс», 2010. – С. 13–17.
5. Українська нива. – 1931. – № 14.
6. Українська нива. – 1936. – № 3.
7. Dziennik Wołyński. – 1922. – № 173.
8. Dziennik Wołyński. – 1922. – № 176.
9. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 14.
10. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 21.
11. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 27.
12. Głos Wołynia. – 1922. – № 5.
13. Głos Wołynia. – 1922. – № 9.
14. Głos Wołynia. – 1922. – № 12.
15. Mędrzecki W. Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym. – Warszawa : Neriton ; Instytut Historii PAN, 2005. – 331 s.
16. Przegląd Wołyński. – 1930. – № 26.
17. Przegląd Wołyński. – 1931. – № 19.
18. Ziemia Wołyńska. – 1924. – № 24.
19. Ziemia Wołyńska. – 1929. – № 27.
20. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 30.
21. Życie Wołynia. – 1924. – № 6.
22. Życie Wołynia. – 1924. – № 7.

УДК 614.258 (477.81/.82) «1921/1939»

Наталія Переходько

Становлення і діяльність санітарно-епідеміологічної служби у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.)

У статті досліджено розвиток санітарно-епідеміологічної служби на території Волинського воєводства у міжвоєнний період. Висвітлено діяльність органів місцевої влади щодо організації контролю за санітарним станом території воєводства. Проаналізовано причини поширення інфекційних хвороб і превентивні заходи, спрямовані на подолання небезпечних недуг. Значну увагу приділено створенню мережі медичних осередків і товариств, які проводили санітарно-профілактичну та просвітницьку роботу серед населення краю.

Ключові слова: Волинське воєводство, Державний заклад гігієни, відділ охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічна служба, інфекційні хвороби, епідемії, профілактика, медичні заклади.

Переходько Н. Становление и деятельность санитарно-эпидемиологической службы у Волинском воеводстве (1921–1939 гг.). В статье исследовано развитие санитарно-эпидемиологической службы на территории Волинского воеводства в междувоенный период. Освещена деятельность органов местной власти относительно организации контроля санитарного состояния территории воеводства. Проанализированы причины распространения болезней и превентивные меры, которые направлены на преодоление опасных недугов. Значительное внимание уделено созданию сети медицинских центров и сообществ, которые проводили санитарно-профилактическую и просветительскую работу среди населения страны.

Ключевые слова: Волинское воеводство, Государственное учреждение гигиены, отдел здравоохранения, санитарно-эпидемиологическая служба, инфекционные болезни, эпидемии, медицинские учреждения.

Perechod'ko N. Formation and Activity of the Sanitary and Epidemiological Service in the Territory of Volyn Region. The development of the sanitary and epidemiological service in the territory of Volyn region during the interwar period is explored in the article. The activity of local authorities to the control of sanitary state of region territory is highlighted. The causes of infectious diseases spread and the preventive measures aimed at the overcoming of the dangerous infections are analyzed. The considerable attention is focused on the creating a network of medical centers and associations, which were doing the sanitary, preventive and enlightened work among the population of the region.

Key words: Volyn region, Official Hygiene establishment, Health department, sanitary and epidemic service, infectious diseases, epidemic, prevention, medical establishment.